

بررسی نحوه آموزش زبان انگلیسی بر مبنای سند تحول بنیادین

چکیده

با گسترش تکنولوژی و فراگیری ارتباط میان کشورهای جهان، مبحث آموزش زبان انگلیسی و چگونگی آموزش آن در میان نظام‌های تعلیم و تربیت جهانی حائز اهمیت گردید. در ایران نیز چگونگی آموزش زبان انگلیسی حائز اهمیت است. از این رو، پژوهش حاضر با هدف «بررسی نحوه آموزش زبان انگلیسی بر مبنای سند تحول بنیادین» انجام شده است. روش پژوهش حاضر از نوع کیفی بوده و نحوه گردآوری داده‌ها مبتنی بر شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد و نحوه تحلیل داده‌ها مبتنی بر شیوه مروری - توصیفی می‌باشد. یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن است که مطابق با سند تحول بنیادین آموزش زبان خارجی با رعایت اصل تثبیت و تقویت هویت اسلامی - ایرانی در چارچوب بخش انتخابی برنامه درسی توصیه شده است. از این رو استفاده از شیوه آموزش فعالیت - محور می‌تواند روشی مناسب در تدریس زبان انگلیسی باشد. هدف روش آموزش فعالیت - محور در زبان انگلیسی ایجاد فرصت‌هایی در کلاس درس است تا به زبان آموزان امکان دهد به طور مشارکتی و تعاملی به ساخت دانش زبانی بپردازند و مهارت‌های زبانی خود را تقویت کنند. برای دستیابی به این هدف و استفاده کارکردی از زبان، فعالیت‌ها باید اصیل و معتبر، فراگیر - محور و تعاملی باشد.

کلید واژگان: زبان انگلیسی، سند تحول بنیادین، تکنولوژی، آموزش، تکنولوژی

امروزه دانستن زبان انگلیسی به عنوان زبان مشترک، یک ضرورت به شمار می‌آید، زیرا در این صورت، می‌توان در تجربیات مردم دنیا سهیم شد و دانش خود را به‌روز نگه داشت ویدوسون در این زمینه اعلام می‌کند که با گسترده‌شدن ارتباطات بین کشورهای مختلف جهان از یک طرف، پیشرفت وسایل ارتباط جمعی و ظهور مفهوم دهکده جهانی از طرف دیگر، نیاز به زبانی مشترک برای برقراری ارتباط، بیش از پیش ضروری جلوه می‌دهد. بنابراین، یادگیری زبان انگلیسی از اولویت ویژه‌ای بین مردم دنیا برخوردار است و دانستن آن یک ضرورت به حساب می‌آید (مقصودی، ۱۳۹۹).

در ایران، زبان انگلیسی به‌عنوان یک زبان بیگانه و نه زبان دوم، در سال‌های میانی آموزش تدریس می‌شود. این امر باعث می‌شود که دانش‌آموزان با این زبان ارتباط برقرار نکنند (حسینی، ۱۳۹۵). امروزه هر چند آموزش زبان انگلیسی به دلیل توسعه اطلاعات، فناوری و ارتباطات به صورت یک اولویت جهانی در آمده است اما در کشور ما آموزش زبان، خصوصا در سطح مدارس راهنمایی و دبیرستان که سنگ بنای آموزش زبان انگلیسی می‌باشد، با مسائل و مشکلات خاص خود رو به رو می‌باشد (کلانتری و غلامی، ۱۳۹۲ : ۱۰۰). آموزش زبان انگلیسی در ایران همواره به عنوان یکی از چالشی‌ترین مسائل نظام آموزشی کشور است. اگرچه در سال‌های اخیر در کیفیت آموزش زبان انگلیسی در مدارس ایران بهبودهایی حاصل شده است، ولی هنوز در بین آن‌چه دانش‌آموزان در این زبان هستند و آن‌چه باید باشند فاصله زیادی وجود دارد.

از جنگ جهانی دوم به این سو، آموزش زبان انگلیسی در سراسر جهان، درگیر مقیاس‌های زمانی و مکانی چندگانه‌ای شده است. در مقیاس کوچک، انگلیسی زبان بومی شهروندان کشورهای انگلیسی به شمار می‌رود که موقعیت جغرافیایی آن‌ها روی نقشه مشخص است و در یک نقطه زمانی خاص، در اشکال بومی مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد. در مقیاس کمی بزرگ‌تر، زبان انگلیسی با فرهنگ‌های ملی مشخصی در ارتباط است؛ یعنی در موسسه‌های آموزشی سایر کشورها در قالبی همسان‌سازی شده آموزش داده می‌شود و مطابق عرف و قواعد جوامع گویشی و بومی خاصی که گویشور به آن تعلق دارد، مورد استفاده قرار می‌گیرد. در مقیاس حتی بزرگ‌تر، انگلیسی به زبانی مشترک، بی‌حد و مرز و جهانی تبدیل شده که به‌واسطه فناوری دیجیتال جهانی در سراسر دنیا گسترش می‌یابد، توسط بسیاری از گویشوران غیربومی آموخته و به کار گرفته می‌شود و با سبک زندگی جهانی افراد چندفرهنگی و چندزبانانه‌ای در ارتباط است که مبنای سنجش آن‌ها فراتر از مرزهای ملی است (کلیر، معینی میبیدی، ۱۴۰۰: ۱۵۵).

از این رو چگونگی آموزش زبان انگلیسی حائز اهمیت است. با توجه به سند تحول بنیادین که نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی را نهادی اجتماعی و فرهنگی و سازمان‌یافته معرفی می‌کند که «مهم‌ترین عامل انتقال، بسط و اعتلای فرهنگ در جامعه اسلامی ایران، مسئولیت آماده‌سازی دانش‌آموزان جهت تحقق مرتبه‌ای از حیات طیبه در همه ابعاد را بر عهده دارد که تحصیل آن مرتبه برای عموم افراد جامعه لازم یا شایسته باشد.»

(سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰) می‌توان گفت که آموزش دروس مختلف و نحوه تدریس آن تاثیر به سزایی در نظام تعلیم و تربیت دارد از این رو پژوهش حاضر بر آن است تا با مطالعه سند تحول بنیادین، راهکارهایی برای نحوه آموزش زبان انگلیسی در مدارس ایران ارائه دهد.

پیشینه تحقیق:

اقتصادی رودی و حسینی (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان «نقش تغییر برنامه درسی در آگاهی و رویکرد معلمان زبان انگلیسی به روش آموزش فعالیت - محور و قابلیت اجرای آن در مدارس ایران» چنین نتیجه‌گیری کرده‌اند: «برنامه‌های درسی چنانچه روش فعالیت محور را به رسمیت بشناسند و زمینه را با تهیه کتاب‌های مناسب، اختصاص زمان کافی، گروه‌بندی مناسب زبان‌آموزان و حمایت و پشتیبانی معلمان برای آن‌ها هموار سازند می‌توانند تاثیری چشمگیر بر قابلیت اجرای این روش‌ها داشته باشند. یافته‌های این پژوهش همچنین حاکی از این است که اگر چه اجرای برنامه درسی ملی و به تبع آن تالیف کتاب‌های درسی جدید زبان انگلیسی بر مبنای رویکرد ارتباطی آموزش زبان منجر به بهبود شیوه‌های آموزش زبان در مدارس شده است و با توجه به وجود برخی فعالیت‌ها در کتاب‌های درسی معلمان زبان گاهی مجبورند از روش آموزش فعالیت - محور استفاده کنند، وزارت آموزش و پرورش باید گام‌های بیشتری را برای اجرای موفق‌تر برنامه درسی ملی بردارد تا موانعی چون محدودیت زمان و کلاس‌های شلوغ که از مهم‌ترین دغدغه معلمان است برطرف شود.»

احمدی و رنج‌دوست و عظیمی (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «تبیین تجربیات متخصصین تعلیم و تربیت از موانع موجود در سطوح برنامه‌ریزی آموزش زبان انگلیسی در مدارس ایران» چنین نتیجه‌گیری کرده‌اند: «آموزش زبان انگلیسی با توجه به ویژگی‌های خاص این درس، همواره با مسائل و مشکلاتی همراه بوده و بیش از همه، برای دبیران و مدرسان که در ارتباط مستقیم با امر آموزش هستند ملموس و مطرح است. با توجه به تجربه متخصصین تعلیم و تربیت در حوزه آموزش زبان انگلیسی و با در نظر داشتن سال‌ها تجربه آموزشی پژوهشگر در این زمینه، پژوهشگر بر این باور است که مهم‌ترین مانع موجود آموزش زبان انگلیسی در مدارس ایران در لایه برنامه‌ریزی کم بودن تعداد ساعات آموزش زبان انگلیسی با توجه به حجم زیاد مطالب آموزشی و مهم‌ترین مانع در لایه اجرا عدم وجود معلمان متخصص و کارآمد می‌باشند. برای رفع موانع و ارتقای وضعیت آموزش زبان انگلیسی در مدارس ایران باید تعداد ساعات آموزش زبان انگلیسی افزایش یابد. کتاب‌های درسی به روز رسانی و به چهار مهارت زبانی توجه شود و معلمان متخصص و کارآمد در حوزه آموزش زبان انگلیسی به کار گرفته شوند. توجه به این امر موجب می‌گردد تا هزینه‌ها و سرمایه‌های موجود در نظام آموزش به هدر نرود.»

کتابی و محققیان (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «آموزش فناوری‌های نوین در آموزش زبان انگلیسی به فراگیران ایرانی: قصه‌گویی دیجیتال با تکیه بر فرهنگ و قصه‌های ایرانی» چنین نتیجه‌گیری کرده‌اند: «قصه‌گویی دیجیتال که نمونه‌ای جالب و جذاب از تاثیر فناوری در آموزش زبان انگلیسی است مدت‌هاست به وسیله بسیاری از کشورهای به کار گرفته شده است و با پیشرفت روزانه فناوری، ما شاهد ظرفیت‌های آموزشی روزافزون این ابزار هستیم، نکته‌ای که در نظام آموزشی ایران بارز است این است که فناوری جایگاه شایسته‌ای در برنامه آموزشی ایران ندارد و

حتی بسیاری از معلمان و زبان‌آموزان از فرصت‌های آموزشی که این فناوری برای آن‌ها به وجود آورده است آگاهی ندارند. متأسفانه بسیاری از معلمان و زبان‌آموزان طرز استفاده از قصه‌گویی دیجیتال را نمی‌دانند.»

با این وجود علی‌رغم پژوهش‌های صورت گرفته تاکنون پژوهشی مرتبط با موضوع پژوهش مدنظر نگاشته نشده است و پژوهش حاضر تلاش می‌کند تا کاستی‌ها و خالهای موجود را تکمیل نماید.

۲- روش تحقیق:

روش تحقیق حاضر از نوع کیفی بوده و شیوه گردآوری داده‌ها مبتنی بر شیوه‌ی کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد و داده‌های مرتبط با پژوهش به شیوه‌ی کتابخانه‌ای و اسنادی گردآوری شده‌اند. نحوه تحلیل و بررسی داده‌های موجود نیز بر اساس رویکرد توصیفی - تحلیلی بوده بدین شکل که پس از جمع‌آوری داده‌ها، داده‌ها با سند تحول و نحوه آموزش زبان انگلیسی در مدارس تطبیق داده شده و سپس تحلیل می‌شوند.

۳- یافته‌های پژوهش:

در زمینه آموزش زبان‌های خارجی در راهکار ۵-۱ سند تحول بر «ارائه آموزش زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی برنامه درسی، با رعایت اصل تثبیت و تقویت هویت اسلامی - ایرانی» تاکید شده است. مراد از انتخابی بودن آن نیز حق انتخاب دانش‌آموزان در نوع زبان خارجی مانند انگلیسی، فرانسه، آلمانی و ... است. برنامه درسی ملی نیز که از زیر نظام‌های اصلی سند تحول بنیادین و به منزله نقشه جامع یادگیری است اهداف و شایستگی‌های مرتبط با یازده حوزه تربیت و یادگیری را مشخص ساخته و به صراحت اعلام می‌کند که «آموزش زبان بر توانایی ارتباطی و حل مسئله تاکید دارد به گونه‌ای که فرد پس از آموزش قادر به ایجاد ارتباط با استفاده از تمامی مهارت‌های چهارگانه زبانی (گوش کردن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن) برای دریافت و انتقال معنا گردد» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱: ۳۷) و «رویکرد آموزش زبان‌های خارجی، رویکرد ارتباطی فعال و خودباورانه است.» (همان: ۳۸) از این رو با توجه به تاکید سند تحول و برنامه درسی ملی استفاده از شیوه‌های نوین می‌تواند کارآمد و موثر باشد. بر این اساس رویکرد آموزشی ارتباطی زبان می‌تواند موثر باشد. این رویکرد بر اساس برنامه درسی ساختاری تدوین می‌شوند و با روش‌های فراگیر - محور و فعال جایگزین شده است.

رویکرد ارتباطی به آموزش زبان در پی ایجاد توانش ارتباطی در زبان آموزان و قابلیت بهره‌گیری از این توانش در برقراری ارتباط از طریق زبان دوم / خارجی در محیط‌های غیربومی است (براون، ۲۰۱۴). کانالی الگویی از این توانش ارتباطی را ارائه می‌دهد. او ارتباط را تبادل اطلاعات و انتقال معنا میان حداقل دو نفر از طریق نمادهای کلامی و غیرکلامی یا با استفاده از شیوه‌های شفاهی و نوشتاری تعریف می‌کند که مستلزم فرایند درک و تولید داده‌های زبانی‌اند. در این الگو توانش ارتباطی شامل توانش دستوی (توانایی تولید قاعده‌مند و معنادار واژه‌ها، جملات، تلفظ آن‌ها و نوشتن آن‌ها با املای دست) توانش اجتماعی - زبانی (توانایی تولید گفته‌ها و عبارات متناسب با بافت اجتماعی که ویژگی‌هایی مانند موقعیت،

مخاطب و هدف برقرار ارتباط را در نظر بگیرد)، توانش گفتمانی (توانایی تولید واحدهای معنایی فراتر از جمله که دارای انسجام معنایی و زبانی باشند) و توانش راهبردی (توانایی استفاده از راهبردهای ارتباطی کلامی و غیر کلامی برای جبران و ترمیم نارسایی‌های ناشی از عدم تسلط بر دیگر توانش‌های ذکر شده) است. بنابراین می‌توان گفت برنامه آموزش زبان انگلیسی مبتنی بر سند تحول بنیادین می‌تواند بر این حوزه قرار بگیرد. هدف روش آموزش فعالیت – محور در زبان انگلیسی ایجاد فرصت‌هایی در کلاس درس است تا به زبان آموزان امکان دهد به طور مشارکتی و تعاملی به ساخت دانش زبانی بپردازند و مهارت‌های زبانی خود را تقویت کنند. برای دستیابی به این هدف و استفاده کارکردی از زبان، عالیت‌ها باید اصیل و معتبر، فراگیر – محور و تعاملی باشد. از این رو منطق با سند تحول بنیادین می‌توان اصول زیر را برای آموزش زبان انگلیسی پیشنهاد کرد:

۱. اصل اول: مطمئن شوید سطح دشواری فعالیت متناسب با سطح توانایی زبان آموز است.
۲. اصل دوم: اهداف مشخصی را برای هر درس فعالیت – محور مشخص کنید.
۳. اصل سوم: با معرفی و توضیح فعالیت، زبان آموزان را برای انجام دادن فعالیت آماده کنید.
۴. اصل چهارم: اطمینان حاصل کنید که زبان آموزان ضمن انجام دادن فعالیت از نظر زبانی فعال‌اند.
۵. اصل پنجم: دانش آموزان را تشویق کنید تا خطر کنند و ریسک بپذیرند.
۶. اصل ششم: مطمئن شوید دانش آموزان ضمن انجام دادن فعالیت بر معنا متمرکزند.
۷. اصل هفتم: فرصت‌هایی را برای تمرکز بر صورت فراهم سازید.
۸. اصل هشتم: از زبان آموزان بخواهید عملکرد و پیشرفت خود را ارزیابی کنند.

۴- نتیجه گیری:

مطابق با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، آموزش زبان انگلیسی به شیوه‌ای می‌تواند موثر و در عملکرد یادگیری دانش آموزان اثرگذار باشد که نحوه آموزش متناسب با فرهنگ و هویت ایرانی – اسلامی باشد از این رو نحوه آموزش درس بسیار حائز اهمیت است. بر اساس پژوهش‌های انجام شده باید گفت که استفاده از روش آموزش فعالیت – محور در تدریس زبان انگلیسی اثرگذار است. استفاده از این روش دانش آموزان را فعالانه در جریان یادگیری مشارکت می‌دهد.

منابع:

کلاتری، رضا؛ غلامی، جواد (۱۳۹۲)، شناسایی و اولویت بندی عوامل مرتبط با آموزش زبان انگلیسی در مدارس، نشریه نوآوری‌های آموزشی، تابستان ۱۳۹۲، شماره ۴۶، صص ۱۲۴ - ۹۹.

دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۰)، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تهران: وزارت آموزش و پرورش با همکاری شورای عالی انقلاب فرهنگی.

دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۱)، برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مصوبه اسفند ۱۳۹۱، تهران: شورای عالی آموزش و پرورش با همکاری سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.

مقصودی، مجتبی (۱۳۹۹)، آسیب‌شناسی کیفی آموزش زبان انگلیسی در مدارس ایران، نشریه مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، زمستان ۱۳۹۹، شماره ۲۵، صص ۲۴۰ - ۲۱۶.

حسینی، منیرالسادات (۱۳۹۵)، امپریالیسم زبانی یا زبان امپریالیسم: ضرورت مواجهه با هژمونی زبان انگلیسی در کشورهای اسلام، پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، شماره ۶، صص ۷۵ - ۴۳.

کلیر، کرمش؛ معینی میبیدی، مریم (۱۴۰۰)، بازنگری به مبحث زبان و فرهنگ در آموزش زبان انگلیسی، نشریه پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی، تابستان ۱۴۰۰، دوره یازدهم، شماره ۲، صص ۱۷۳ - ۱۵۳.

احمدی، خدیجه؛ رنجدوست، شهرام؛ عظیمی، محمد (۱۳۹۹)، تبیین تجربیات متخصصین تعلیم و تربیت از موانع موجود در سطوح برنامه‌ریزی آموزش زبان انگلیسی در مدارس ایران، نشریه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی (راهبردهای آموزشی)، مرداد و شهریور ۱۳۹۹، دوره سیزدهم، شماره ۳، صص ۲۰۴ - ۱۹۴.

اقتصادی رودی، دکتر احمدرضا، حسینی، راحله (۱۴۰۰)، نقش تغییر برنامه درسی در آگاهی و رویکرد معلمان زبان انگلیسی به روش آموزش فعالیت - محور و قابلیت اجرای آن در مدارس ایران، نشریه تعلیم و تربیت، تابستان ۱۴۰۰، شماره ۱۴۶، صص ۸۴ - ۶۷.